

Granit. Höjd 0,80 m., bredd (nedtill) 0,62 m. Den ristade ytan är slät och jämn. Det förefaller icke osannolikt, att stenen fått sin ovala form genom huggning, i så fall med kristna gravstenar som förebild. Möjligen har den varit gavelhäll i en gravkista. Både till formen och till det sätt varpå runorna ha anbragts utmed den övre kanten, liknar den runstenen från ön Berezan utanför Dnjeprs mynning (T. J. Arne i *Fornvännen* 1914, s. 44 f.) — i inskriften betecknas minnesvården som **hualf** — och stenarna från Häggesleds kyrkogård i Västergötland (B 987, T 15—18). — Någon draxlinga finnes icke. Inskriften följer stenens ovala kantlinje, från vänstra hörnet i en båge uppåt och nedåt höger. Av den yttre ramlinjen finnas endast ett par små stycken, och mycket mera har säkerligen aldrig varit ristat; runorna ha begränsats av stenens ytterkant. Inskriften fortsätter i en rak rad tvärs över stenen nedtill. På det ovala fält, som härigenom uppkommer i stenens mitt, stå tvenne kors, som sålunda starkt dominera intrycket. Ristningen är tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

**: finipr : kiarpi : kuml : paisi : eftir : kairbiurn : fapur sin : || : han uarp : tauþr uestr**

*Finnviðr(?) gærði kuml þessi æftir Gæirbiurn, faður sinn. Hann varð dauðr vestr.*

»Finnvid(?) gjorde detta minnesmärke efter Gerbjörn, sin fader. Han blev död västerut.»

Till läsningen: Icke stungna äro 4, 42 i, 7, 27 k. Däremot äro säkert stungna 22 och 57 e. I huvudinskriften (1—43) ha **a**- och **n**-runor dubbelsidig bst. I tillägget (44—60), som står på mittfältet utan ramlinjer, ha **a**-runorna (45, 48, 52) bst endast t. v., **n**-runan (46) endast t. h. — Peringskiöld: 22 **a**; sk. . efter 30 **n**, 57 **i**. — Brate: 22 **e**, 57 **e**.

19 **i** har nu inga bst. Men kanten av stenen förefaller här vara skadad efter ristningen, och det är därför icke uteslutet, att runan ursprungligen har varit **t**, sålunda **patsi** 'detta'. Jfr Sö 47 **kiarpi : kuml : pat : si**. **paisi** måste tänkas återge ett pl. *þessi*, jfr Sö 103 **kirpi · kuml · pisi** m. fl. Men ristningen **ai** för enkelt *e*- eller *æ*-ljud är ovanlig (se nedan Sö 367), och måhända är det naturligare att här antaga, att en runa har blivit skadad.

1—6 **finipr** återger snarast, såsom Bugge framhåller, mansnamnet *Finnviðr*, som synes ha varit rätt vanligt under vikingatiden och medeltiden (se Sö 190). Men man kan givetvis också med Brate tänka på ett kvinnonamn *Finn(h)æiðr*; så vitt jag vet, är dock detta icke förut belagt. Om *Gæirbiurn* se ovan Sö 213.

Om ordet *kumbl* se ovan Sö 296.

### 320. Stäringe, Årdala sn, Villåttinge hd.

Pl. 160. Pl. 13: B 823.

**Litteratur:** B 823, L 913. Ransakningar 1667—84; J. Peringskiöld, Fl 5: 5, bl. 30, Monumenta Sudermanniae, »Monumenta Territorii Wilattung», (Provblad till Antikvitetsarkivets planerade runverk); O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 332; O. v. Dalin, Svea Rikes Historia 1 (1747), s. 391 f.; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 97 f.; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10: 1), s. 189 f., 407; Yngvars saga víðförla, utg. av E. Olson (1912), s. 60.

**Äldre avbildningar:** Peringskiöld a. a. (och B 823); Brate 1898 (ATA).

Av Stäringe-stenen finnes en utförlig behandling av Peringskiöld. Handskriven ingår den i *Monumenta Sudermanniae*; en del av den (t. o. m. Tjodolfs vers om konung Yngvar) har blivit uppsatt på tvenne provblad, med rubriken »Monumenta Territorii Wilattung», avsedda att utgöra början till en edition av Södermanlands runstenar.<sup>1</sup> Då den för runforskningens historia har ett visst intresse, må texten här in extenso anföras.

<sup>1</sup> Se härom H. Schück, *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien*, bd 4, s. 169.

## »Stäringe.

Framledne Landzhöfdingens och Baronens Herr Erich Sparres Arfwingars nu warande Sätegård Stäringe, hafwer ifrån Konung Ingvar Östens Sons tid, uti Ellofwa hundra år wid pass, förwarat en märkelig Runesten wid Stallet näst in til Siön Bågen i Åhrdala Sochn uprester, icke af fint Marmor, utan än warachtigare ämne, af groft oc hårt gryte, i en spitzig form uthuggin, som til sine klara slingor och runeritning, dem iag år 1685 i Augusti Månad besett och afritat hafwer, ännu behåller bifogade anseende och korta Historia:

[träsnitt av stenen, detsamma som i Bautil].<sup>1</sup>

GAIRUNTR AUK ANVTR AUK UTAMR RITA STAIN AT BYRSTAIN BRUDUR SIN; SAR VAR AUSTR MID IGVARI, TRIG SNIALAN, SUN OIFA YAL.

Thet är:

Geirunder och Anunder, och Otamer, rita Steen åth sin Broder Byrsten, som war öster med (Konung) Ingvar, en snäller Hiälte, Offe Iarls Son.

Id est.

Geirundus ac Anundus, atque Utamus scripserunt saxum Byrstano fratri suo, Heroi insigni, Offonis ducis filio, qui erat in expeditione orientali cum [Rege] Ingvaro.

Denne på våra Sten-Crönikor och i gamla Göthiske Sagorne namnkunnige Ingvar hafwer varit Konung Östens son, och Swea Konung uti den siette ålderen efter Christi Födelse, nu för 1130 år sedan, wid pass, then tiugonde Man ifrån Oden, härkommen af den Konglige Inglinga Slächten, och sielf många efterkommande Konungars Stamfader, om hwilken den ättstore Isländaren Snorro Sturleson efter forna Skalders berättelser, dem han nu wid pass 500 år sedan, warande Konung Swercher Carlssons Secreterare, här i Landet sammansökte, på fölliande sätt skrifwit hafwer i det 36. Cap.

Yngvar het Konung Östens Son, som thär efter blef Konung öfwer Swea Welde. Han war en mächtig Krigzman; och war ofta ute på sina Härskepp; ty then tiden tilföre war Swea-riket mycket plundrat, både af Danska, och andra Siöröfware uhr Östersiön. Konung Yngvar gjorde Frid med the Danske, och tog sedan på at häria omkring Östersiön. En sommar hade han sin Hähr ute for til Estland och härjade thär om sommaren, på then ort som kallades Stene, tå kommo Estarne åfwan ifrån Landet, med en stor här och the sloges med hwar andra. Men Lands-hären war så dryger at the Swenska kunde intet göra något motstånd: tå föll Konung Yngvar, men hans Folk flydde; han är thär begrafwen uti en Hög wid sielfwa Siöstranden: Thet är på Adal Sysslan. Sedan reste the Swenska hem igen efter thetta Nederlag. Så säger Thiodolfer:

»Thet blef uppenbart at Estlandz folket hade omslaget Yngvar, och Estniska Hären, dräpte Konungen wid Hafstranden, och Öster Iomfrun (hafwet) qwäder Odens Rim til gamman för Swenska Konungen.»<sup>2</sup>

Thiodolfwer then hwinwerske som war en stor och namnkunnig Skald, af kongl. blod födder i Norige, han lefde uthi konung Ha[rald] Hårfagres tijd, då han åfwen här i landet beskreff vår konung Ingvars Historia uppå förbemelte sätt.

Med dem instämmer vår lilla gamla Swenska Crönika på Pergament fordom här i Sverige sammanskrefwen, och af Messenio A<sup>o</sup> 1615 uplagder.

<sup>1</sup> I handskriften och det ena av de båda i Mon. Sud. inhäftade provtrycken följer här närmast inskriften, återgiven med runor.

<sup>2</sup> Så långt provtrycket; resten ur handskriften.

Men Doctor Ericus Olai lib. 1 samt Lilla RimCrönikan, och Johannes Magnus l. VIII. c. 24 nämna honom Ingemar, förmäländes att han effter många erhålne Seger uthi Rysland, Lijffland, Curland och Danmark, samt England och Skottland, skall hafwa blifwit af de Danska listeligen ihielslagen på en öö Lagenö eller Langö benemd i det bältiske Sundet.

Doch lära de Historici närmast hafwa träffat sanningen som skrifwa att konung Ingvar effter sluten fred med de Danska, giort ett krigståg til Estland, och blifvit där slagen. Ty det bewittnar nu detta stenfaste monument, som är mehr troendes än alla wilfarande pennor. Men på det ingen må tyckia ett enfaldigt monuments bewittnande wara för ringa; altså wil iag här framdraga flere, sosom en kedia sammanhängiande, uhrgambla Crönikor, i Stenar och bärg skrefne strax effter kong Ingvars och dess krigshieltars nederlag, af barnen skrefne och uprättade.»

[Därefter följer ett antal runinskrifter, som omtala »konung Ingvar», nämligen: Sö 319, Sö 173, Sö 287, Sö 107, Sö 108, L 551, L 38, L 47, L 731, L 2, L 259 och vidare Sö 126, L 1405, L 1049, L 623.]

Runstenens plats var på 1600-talet enligt *Ransakningarna* (se ovan Sö 319) och Peringskiöld »wid Stallet näst in til Siön Bågen». År 1882 fanns den, jämte Sö 319, stående bakom smedjan i en bergbacke, kallad Stallberget, därför att gårdens stall här varit beläget, sålunda troligen ännu på sin ursprungliga plats. Den flyttades detta år till sin nuvarande plats i västra delen av parken, på några meters avstånd från Sö 319.

»På andra Sidan om Wägen från Stäringe Runsten är en mycket ansenlig Begravningsplats af större och smärre Högar» (Brocman).

Granit. Höjd 2,23 m., bredd (nedtill) 0,62 m. Ristningen är tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

: kairuatr : auk : anutr : auk : utamr : rita : stain : at : byrstain . brupur : sin : sar uar : austr . mip || ikuari :  
                   5       10       15       20       25       30       35       40       45       50       55       60       65       70  
 trik : snialan : sun : lifayar ×  
                   75       80       85       90

*Gæirvatr ok Anundr ok Otamr [letu] retta stein at Byrstæin, broður sinn, sar var austr með Ingvari, dræng sniallan, sun Liføyar.*

»Gervat och Anund och Otam läto resa stenen efter Byrsten, sin broder, som var österut med Ingvar, en rask yngling, son av Livö.»

Till läsningen: Icke stungna äro 1 **k**, 26, 51, 65, 75, 88 **i**. 37 **y** är sannolikt stunget, men pricken är grund och osäker. Däremot är 91 **y** tydligt stunget; pricken är djup och säkert huggen. 41 **a** saknar bst. Bst i 66 **p** är svag; hur rundjuret slutat är oklart. 87 är sannolikt **l**; bst är djup och lång; längre ned på hst utgår även åt h. en fåra, som är kortare men djup och möjligen huggen. Runan kan sålunda även läsas **o**, ehuru jag håller detta för mindre sannolikt. — Peringskiöld: 36—43 **burstiin** (teckn.), **byrst-in** (träsnittet); 67 **a**; 81 **i** (teckn.), **l** (träsnittet), 87—93 **lifauar** (teckn.), **oifayal** (träsnittet). — Brocman: 1, 68, 76 **g**, 36—43 **byrstein**, 87—93 **oifayal**. Läsningen av sista ordet anges emellertid som oviss: sista runan kan vara **r**, den första **l**. — Brate: 37 **u** eller **y**, 87—93 **oifayar**.

25—28 **rita** är säkerligen icke presens, utan infinitiv, med hjälpverbet *letu* uteglömt vid ristningen.<sup>1</sup> Till *Byrstæin* höra de appositionella bestämningarna *broður sinn*, *dræng sniallan*, *sun Liføyar*, som alla stå i ackusativ. Mellan dem har inskjutits en sats *sar var austr með Ingvari*,

<sup>1</sup> Detsamma synes vara fallet i inskriften Sö 128. Jfr också Sö 163 med hela predikatet »reste» utelämnat, och Sö 248, där »läto» står ensamt, utan den infinitiv (»resa» e. dyl.) som man väntar.

som väl naturligast bör uppfattas som relativsats. **sar** är sålunda *sa'r*, där determinativet syntaktiskt attraherats till relativsatsen. Jfr Sö 335 Ärja.

Flera av inskriftens personnamn äro ovanliga. *Gæir(h)vatr* förekommer i en inskrift i Södermanland (Sö 156) och en i Närke (L 1034), men f. ö. endast på Gotland (Säve 51, 63, 124 och Ardre). Av de sju medeltida beläggen i Lundgrens namnordbok hänföra sig, märkligt nog, fem till Närke och Södermanland; de båda andra kunna ej säkert lokaliseras. — *Otamr* är ensamstående i inskrifterna; det är ej belagt i medeltida svenska urkunder. Från Norge anför Lind ett belägg (jänte ett gårdnamn). Ursprungligen är *Otamr* ett tillnamn, liksom *Ospakr*, *Otryggr* m. fl. — **byrstain** är otvivelaktigt samma namn som **biurstain** i Sö 347. Det kan därför icke vara ett *Borgstæinn* (senare fornsv. *Borsten*), såsom E. Olson förmodar. Utom dessa båda äro inga andra belägg kända från inskrifterna. Från medeltida urkunder anför Lundgren ett enda *Byurstin* (1391), också det från Södermanland. Det har sålunda otvivelaktigt funnits ett fornsvenskt mansnamn *Biurstæinn*, måhända lokalt begränsat till Södermanland. Från övriga delar av Norden är namnet icke känt. — 87—93 **lifayar** är säkerligen genitiv av ett kvinnonamn *Liføy*, tidigare icke belagt. Kvinnonamn på *-øy* förekomma i olika delar av Norden, ehuru de icke äro särskilt vanliga; jfr *Kætily* Sö 338. Förleden kan vara isl. *líf*, n. 'liv', eller *hlíf*, f. 'skydd'.

Inskriften använder **u**-runan som tecken för *o*: **utamr**, **brupur**; **o**-runan saknas. Anmärkningsvärt är bruket av **r** (icke **ṛ**) i **utamr**.

Brate förmodar, ehuru med en viss tvekan, att inskriftens senare del har metrisk form:

*sar var austr  
med Ingvari,  
dræng sniallan,  
sun Liføyar.*

### 321. Kråktorpe, Fogdö sn, Åkers hd.

Pl. 161. Pl. 4: B 707.

Litteratur: B 707, L 962. — Ransakningar 1667—84; J. Peringskiöld, Fl 5: 2, Monumenta Sudermanniae; O. Hermelin, Åkers härad, s. 4, 7, 77; E. Brate, Svenska runristare (1926), s. 57.

Äldre avbildningar: Peringskiöld a. a. (och B 707); Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Runstenen står rest straxt Ö om Kråktorpe, nära bäcken som utgör gräns till Vansö sn. Något S därom, på andra sidan bäcken och på Husby ägor i Vansö sn, finnes ett stort gravfält med flera högar, störst bland dem den s. k. Ingjaldshögen. Runstenens plats är utmärkt å Geologiska kartbladet »Ängsö».

I *Ransakningarna* säges runstenen stå i »Kråketorpez gata». Detsamma uppger Peringskiöld: »I Kråketorps gata. Ett steenkast därifrån en stoor höög med många små.» Efter allt att döma står sålunda stenen kvar på sin ursprungliga plats. Den restes 1894 på bekostnad av Södermanlands Fornminnesförening.

Granit. Höjd 2,45 m., bredd (nedtill) 1 m. Ristningen på den vackra stenen är endast delvis bevarad. Runorna äro ovanligt fina och smala, uppenbarligen grunt huggna. Rundjuret har tydliga ögon och treklugen tunga.

Inskrift:

ufikr : auk -- . . . rn . l -- u . ris -- . . . || -- . . . an . hafpi . til . kart  
5            10            15            20            25            30            35

*Ofæigr ok . . . l[et]u ræis[a] . . . [þan] hann hafði til gært.*

»Ofeg och . . . läto resa . . . än han hade förtjänat.»